

БУГАЙ А.А.,
здобувач

*Український
державний університет
харчових технологій*

Серед найдосконаліших і найефективніших різновидів людської діяльності особливе значення посідає інноваційний потенціал, який варто розглядати у трьох основних аспектах.

Аспект перший – варто розглядати як невинний процес пошуку нових ідей і їх боротьбу за життєствердження через фундаментальний аналіз баз та банків інформаційних масивів, водночас не виключається і персонально окреслене (індивідуально творче) бачення конкретної сфери (напряму) людської діяльності.

Другий аспект – здебільшого стосується комплексного підходу до питання предметно-експериментального втілення остаточної (відібраної для перевірки) ідеї у реальних умовах.

Аспект третій – відбір експериментальних зразків (кращих проб) і максимальне їх наближення через багаторазовий експериментальний процес до реальних умов діяльності людини у детермінованих обставинах різних життєвих ситуацій.

**ІННОВАЦІЙНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ –
ВАГОМИЙ
ЧИННИК
УТВЕРДЖЕННЯ
ДЕРЖАВНОСТІ
УКРАЇНИ**

Таким чином, виходимо на більш-менш чітко окреслений науково-дослідний процес – від генерування і пошуку найбільш вірогідних ідей, до їх втілення у конкретну уречевлену форму з подальшим впровадженням у експериментально-виробничу практику.

Якщо уважно проаналізувати всю сферу науково-дослідної діяльності, то неодмінно прийдемо триединого висновку: як на стадії генерування ідей і кінцевому їх відборі, а також їх предметному втіленні, так і на стадії впровадження ідей у продуктивну, (виробничу) діяльність людини чітко простежується незавершеність, нерозкритість, нереалізованість можливостей і результатів інтелектуальної праці, значимість і вагомість якої по-справжньому може оцінити та людина, у якої є такі специфічні риси, оскільки, здебільшого, вони з'являються від народження (генетичний код – спадкова основа), у суто неординарних умовах формування світогляду (сім'я і найближче оточення), а також освіта і фундаментальні знання, отримані на різних щаблях освіти і виховання. Отже, нереалізовані ідеї і їх експериментально-виробничі зразки (що не виключають можливості впровадження) і є не чим іншим як інноваційним потенціалом.

У реальному житті, потенціал здебільшого ототожнюється з певним запасом (ресурсом). Тож більш детально зупинимося на реальному аспекті.

Щонайпершим тут є людський ресурс, тому що люди були і завжди будуть фундаментом і основою (головною) рушійною силою всякої країни, як і земної цивілізації у цілому. Через кадрову політику держава невпинно здійснює задоволення потреб усіх сфер суспільства у кадрах спеціалістів, через які відбувається вдосконалення виробництва і сервісу, а також впровадження прогресивних наукових, технічних і технологічних розробок у різних галузях народногосподарського комплексу.

Непоодинокими з цього приводу є вислови: ідеї “під сукном”, “у робочому столі, чи сейфі”, “у шафі, чи портфелі”. На нашу думку, тут немає ніяких “переливань через край”, оскільки у творчому світі так вже давно повелося. Часом, “під натхнення” думки ринуть потоками і тільки були б можливості та засоби для їх фіксації та впорядкованої систематизації. Отже, і тут домінуюче місце займає кадровий ресурс, люди з широкими інтелектуальними вподобаннями і життєвими орієнтирами, котрим притаманні конкретні соціальні і економічні умови існування.

Другу позицію щодо значимості цілком справедливо займає інвестиційний ресурс, оскільки конкретні фінансові можливості поки що є провідною умовою створення, розвитку і постійного функціонування складного науково-дослідного комплексу, без ефективної

діяльності якого неможливий повний спектр фундаментальної, прикладної і гуманітарної науки.

І, нарешті, – третім вагомим ресурсом є матеріально-технічне забезпечення, що складає фундаментальну основу будь-якої діяльності у тому числі і науково-дослідної, експериментальної і проектної. Звісно, що без належних матеріальних, технічних і енергетичних ресурсів практично неможливо створити необхідних умов для успішного функціонування науки у цілому і конкретних науково-дослідних комплексів, що об'єднують у собі наукову установу (інститут) – базу генерування ідей; дослідне підприємство і спеціальне конструкторське бюро, де розроблені ідеї знаходять реально-предметне втілення і отримують путівку у подальше життя (конкретну галузь, підприємство чи виробництво).

З якого боку не подивимось на цю триєдину сферу інтелектуальної діяльності, неодмінно приходимо до обов'язкового висновку: без наявності бодай одного з названих ресурсів одними намаганнями і гіпотезами без відповідного комплексного забезпечення досягти як створення науково-дослідної бази розвитку науки (конкретного технополісу чи технопарку), а також їх результативної діяльності, – не вдається.

Скажімо, якщо ми маємо забезпечення кадровим ресурсам (певну чисельність спеціалістів), а не створюємо їм належних умов для проживання, фінансового і матеріального забезпечення, а також для постійного інформаційного, наукового і технічного забезпечення на локальному і глобальному рівнях, то рано чи пізно такі творчі наукові особистості знайдуть собі відповідні умови, але в іншому місці, чи країні. Або взяти хоча б рівень забезпечення соціальною інфраструктурою: там, де постійно залишається проблема зі спорудами і приміщеннями спеціального призначення для проведення навчальних і наукових занять, де відсутні можливості періодично проводити спеціальні заходи (курси, конференції, семінари, колоквиуми), спрямовані на підвищення освітнього і наукового рівнів, – праця у таких установах у кінцевому підсумку стає творчо неперспективною, втрачає свій початковий імідж.

Фінансове забезпечення (різного роду інвестиції) належить до числа домінуючих чинників, завдяки яким відбувається лише початкова стадія всякої діяльності до інтелектуальної (інноваційної) включно. Однак варто мати на увазі особливість інвестиційних спрямувань (їх адресність), що передбачають найшвидше створення знов створеного продукту, а відтак і повернення початкового (первинного) капіталу з певним відсотком доданої вартості.

Щодо інноваційної діяльності, то можна сказати лише те, що у цій сфері найефективнішою є віддача там, де інвестиції спрямовуються у

найбільш досконалі знаряддя і засоби праці, прогресивні технічні і технологічні впровадження. Завдяки більш досконалим нововведенням відбувається зменшення терміну окупності виробничих фондів і засобів, зростає величина економічної ефективності.

А там, де у виробничому процесі активну участь беруть нематеріальні засоби (фонди) і активи підприємств, прогресивні нововведення серед усіх виробничих затрат набувають все помітніших масштабів і їх частка у структурі виробничих затрат досягає майже двох третин. Отже, найбільшої результативності можна досягти лише за умови наростаючих темпів окупності і посиленому впливові інноваційного та інвестиційного клімату на сучасну ринкову економіку.

Таким чином, інвестиційні ресурси відіграють провідну роль через свою біполярність: з одного боку, – вони (інвестиції) мають ту особливість, що першочергово скеровуються у ті галузі і виробництва, віддача від яких буде у значних обсягах і у найкоротший термін часу, а з другого – своєю широкою адресністю інвесторів. Скажімо, якщо відкриваються можливості фінансування державними каналами (міністерствами, відомствами і банківськими установами), як цей факт неодмінно стає відомим різним акціонерним товариствам і банкам, а також установам і виробництвам різних форм власності, які постійно зацікавлені у надходженні “свіжих” ідей, здатних до ефектної окупності у найстисліші терміни, а також спроможні витримувати жорсткі удари конкурентної боротьби в умовах сучасної ринкової економіки.

На тлі кадрових та інвестиційних чинників, особливо вагомими є матеріальні, технічні і технологічні.

Бо й справді, якими не були б досконалими і висококваліфікованими кадри спеціалістів (виконавців) та широким діапазоном джерел фінансування, – без наявності необхідних умов матеріального, технічного і технологічного забезпечення не буде можливим реалізувати ідеї через їх предметно-речове втілення, а також оперативне впровадження у великі і малі виробництва.

Лише завдяки наявності матеріально-технічних і технологічних ресурсів відбувається діалектична метаморфоза думок (ідей) у конкретні новації з подальшими їх впровадженнями у виробничі сфери, підприємництва і виробництва.

Отже, матеріально-технічне постачання з належним забезпеченням технологічним обладнанням, становить матеріальну основу розвитку і функціонування сфери науки (від ідей їх реального втілення у конкретне виробництво чи діяльність). Немає сенсу зайвий раз робити наголос на значенні сучасних, досконалих виробництв, засобів і знарядь праці у АПК у цілому, і, зокрема, у галузях переробно-хар-

чового підкомплексу. У даному випадку, мова йде про зведення до мінімуму сукупних затрат праці, матеріалів і енергії на одиницю кінцевого продукту, які були б, здебільшого, зорієнтовані на традиції і регіональну специфіку виробництва.

Про важливість аграрного сектору економіки у минулому згадувалось, лише на з'їздах і пленумах компартії, основний же акцент робився на постійне нарощування військового потенціалу, на поглиблений курс функціонування мілітарної народногосподарської системи. Конкретний зміст цього глобального (в межах СРСР) напрямку проявлявся у інтенсивному розвитку галузей важкого і спеціального машинобудування (група А), а решта галузей, які не були прямо зв'язані з ВПК (військово-промисловим комплексом), що віднесені були до групи Б, – фінансувались, в основному, по “залишковому принципу”. Скрізь панувала дисципліна “компартійної зашореності” – ніхто і ніколи не мав права на особисте світобачення і ініціативу, а тим більше, творче осмислення конкретних явищ і процесів. Усіма соціально-економічними і політичними інституціями імперії (на терені Азіатсько-Європейського простору) керувала система – ЦК, обкомів, райкомів, парткомів. Було б несправедливими замовчувати діяльність творчих спілок: деякі твори “пробивали собі” шлях, але це робилося з милостивої волі тих же партустанов, завдяки вірному клятво-поклонству авторів у святому дотриманні принципів “парт-соцреалізму”.

Розглядаючи інноваційний потенціал через призму функціонування різних форм власності, приходимо до висновку – власником науково-технічних і технологічних, організаційних, економічних, соціальних і юридичних (нормотворчих) новацій виступає той, хто конкретно ними володіє (справжній їх творець) і з тих, або інших причин не реалізував їх, стосовно до вимог часу, економічної політики і ринкового поля. Така дія останніх чинників об'єктивно призводить до уважного становлення і вивчення кожного з них, зокрема, оскільки дієвість їх реально – відчутна.

Не можна не зупинитись принаймні хоча б на побічному їх аналізі.

Отже, чинник часу, – вимагає від реалізаторів інноваційного продукту постійно тримати орієнтир часу (суттєвий важіль критичних експертних оцінок) як відлік тривалості термінів застосування, конкретних інновацій. Саме завдяки такому чіткому розмежуванню часових меж вдається чітко встановлювати величину термінів застосування нововведень, робити певні економічні корективи, певні поправки на вимоги змінної ринкової кон'юнктури, виходити на результативні показники прибутковості та економічної ефективності, зрештою, виходити на рівень окупності новацій, оперативного маніпу-

люючи чинником часу. Сюди ще варто додати, що у більш широко вживаному контексті, час, виступає як ситуативний збіг обставин.

У свою чергу, дія економічної політики є продовженням реальних правових внутрішніх і зовнішніх відносин держави у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання. До цього часу немає розмежування між економічною і державною політикою: ці поняття за певних обставин лише міняються між собою місцями, водночас, посилюючи чи зменшуючи резонанс звучання конкретної значимості. Проте слід зазначити, що економіка (економічна діяльність у цілому) розвивається на основі об'єктивної дії економічних законів з диференціацією на категорії і поняття, тоді як економічна політика – це не що інше як сурогатний сплав об'єктивної суті з суб'єктивним нашаруванням. За реальних умов основні, доленосні проблеми держави поки що вирішують не економісти – об'єктивісти, а, навпаки, правовики і економісти – суб'єктивісти. Саме через недосконале бачення і розуміння об'єктивних процесів відбуваються всілякі викривлення, тавтологічні підміни понять і багато іншого негативу, через що Україні доводиться так надзвичайно важко заново народжуватись на білий світ.

Справді, кому не зрозуміло, що для початкової стадії заснування будь-якої справи, виробництва, чи приватно-бізнесової діяльності-необхідний стартовий капітал (певна сума – величина фінансових ресурсів) та кілька офіційних документів, які узаконюють таку діяльність чітко окреслюючи правове поле. У толерантно розвинених країнах (за даними деяких закордонних вояжерів) такі процедури забирають 15-20 хвилин часу з паралельним оформленням кредитного сертифікату. А що ж у нас? Воістину, все з точністю до навпаки. Спробуйте відкрити бізнесову справу, як ваше життя у дальшому вимірі перетвориться у оформлення безлічі папірців – у справжнє “ходіння по науках”. Ось що з нами робить “сурогатний сплав”, а не об'єктивна життєва необхідність, помножена на таку ж об'єктивну істину людського існування.

Очевидною стає підміна понять “ділової оперативності і коректності” цинічними супровадами типу “ходять тут усякі”... Такий стан “відносин” породжує неповагу, що переростає у ненависть, а остання є неподинокою причиною виникнення соціальних збурень. Ось як у реальних умовах сьогодення з'являється ворожнеча між людьми, що нерідко веде до відкритого криміналу, а це, означає, що всяка діяльність повинна здійснюватись у чітко визначеному правовому полі¹.

Оперуючи деякими положеннями Закону України “Про інтелектуальну власність”, переконуємось у його необхідності на тлі давно визнаних форм власності у нашій державі. Адже ніхто не буде заперечувати проти цілого ряду специфічних особливостей, притаман-

них саме цій формі власності. Чому так? Варто пролити певний промінь світла на цю проблему.

Починається все з того, що зародження інтелектуальної діяльності бере початок з пошуку певних ідей (у конкретній сфері людської діяльності), їх боротьбі за утвердження на тлі все наростаючих жорстких вимог ринкової кон'юнктури. Не завжди "ідеї-одноденки", які відповідають тимчасовому престижу, можуть підтримувати і розвивати належний імідж конкретного виробництва, або ж підприємства у близькій і більш віддаленій перспективі. Особливо це стосується інноваційної діяльності у комплексному її баченні.

Спробуємо розглянути інноваційний потенціал (як цілісну систему ідей, проблем і здобутків) через дещо звужену економічну призму. Сюди щонайперше відносяться такі основні економічні процеси (сфери діяльності), як: фінансування, кредитування, ціноутворення, мотивація і оплата праці, система оподаткування, оцінка результатів інтелектуальної діяльності, планування і програмування.

Щодо фінансування, то слід зазначити, що у реальних умовах життєвих обставин воно здійснюється за схемою: держава – форми власності – інвестори. Функція держави проявляється у формуванні поточних (оперативних), більш віддалених тактичних і стратегічних фінансових ресурсів і їх найдоцільнішому (з точки зору державних орієнтирів) використанні у тих галузях народногосподарського комплексу, котрі складають основу пріоритетного розвитку держави у цілому.

Напрямок розвитку, функціонування і знаходження вагомості відносин різних форм заслуговує лише тоді уваги економічних експертів, якщо вони, аналізуючи конкретні цифри і факти, не знаходять ситуацію, випадок, чи збіг обставин такими, що породжують дисбаланс зацікавленостей, а останні нерідко призводять до неефективного використання праці, часу, енергії і ресурсів, – у підсумку, – до негативних результатів.

Інвестиційна діяльність є ефективною там, де перед інвестором (колективним чи індивідуальним, вітчизняним чи зарубіжним) чітко простежується уся схема руху інвестиційного капіталу (від початкової до кінцевої стадій), з обов'язковим завершенням цієї нерідко ризикової діяльності у сфері різновеликого бізнесу, позитивним результатом.

Кредитування – це не що інше як надання певних позичок під певний відсоток (кредитної ставки), або під заставу (іпотеку), кредитокористувача, що має відповідні матеріальні ресурси, обумовлені у кредитній угоді, чи зобов'язанні. Кредити мають ту особливість, що вони за своєю природою, в основному, зорієнтовані на ефективне використання обігових ресурсів, з мінімальними термінами окупності. За таких обставин виграє як кредитокористувач, так і креди-

тодавець, а конкретне виробництво при цьому отримує нового потужного фінансового поштовху.

Особливим айсбергом у сфері економічної діяльності виступає ціна і сам механізм ціноутворення. За своєю суттю ціна на різні види людської діяльності, втіленні у конкретні продукти і матеріали виконує ряд досить важливих економічних функцій: по-перше, – вона виконує компенсуючу роль (прямі і сукупні затрати) за умов виробництва конкретної продукції чи виробів речей і предметів у цілому; стимулюючу, розподільчу і урівноважуючу функції, – що своєю, практично, впливають на виробництво, розподіл, обмін і споживання, де в останньому, найбільш повно реалізовується двоєдиний принцип “попиту – пропозиції”².

Мотивація і оплата за кількість і якість вкладеної у конкретне виробництво праці виступає вагомим рушієм як у сфері дії економічного закону розподілу за працею, так і у сфері основного фінансового закону держави, яким є бюджет. Саме завдяки функціонуванню різних джерел надходжень, серед яких провідне місце належить податкоплатникам, формується прибуткова частина, а остання, у свою чергу є основою для створення реальної бази видаткової частини бюджету, котра передбачає, щонайперше, компенсацію за конкретну працю (людей – виконавців, або всіляких функціонерів), втілену у широкий спектр виробів і послуг з врахуванням, при цьому, їх кількісних і якісних характеристик і диференційованими затратами часу. Там, де повністю спрямовує основний кількісно-якісний чинник закону розподілу за працею, неодмінно спостерігається (здебільшого, фіксується) більша продуктивність і економічна ефективність господарювання.

Податок і податкова система держави є не чим іншим, як основним джерелом надходжень до бюджету. Завдяки суспільно-необхідній свідомості усіх функціонерів досягається повнота надходжень, а, відтак, – своєчасне фінансування бюджетних сфер діяльності країни. Як засвідчує практика, формування бюджетного процесу проходить часом надто нелегко і не позбавлене всіляких політичних і економічних підтекстів. При цьому варто зазначити, що там, де податкова система максимально спрощена і відкрита, там майже завжди спостерігається довіра між податкозбирачем і податкоплатником, а, відтак, виграє держава, господарюючі суб'єкти і кожний громадянин, зокрема.

Отже, там, де такі умови діяльності податкової системи відсутні, всіляко необхідно прагнути до їх появи, до максимального застосування досягнень у цій царині, що існують у передових країнах і народів. І не треба заново “створювати велосипед”, – він вже є, його

треба взяти, позичити, купити і допомогти власне собі вибратись з цього вічного, нелюдського, безпросвітнього “кола безвиході”.

Насправді ж у калейдоскопі міжлюдських стосунків, вихід з усяких, “пікових” ситуацій” був, є і буде. Лише треба цей вихід шукати усім нам, при цьому якомога більше не допускати прорахунків.

Результати (продукти, твори, речі, засоби і послуги) з’являються як наслідок сукупних зусиль, прагнень, ідей, застосування здобутків науки, техніки і різних технологій.

Щонайперше, всякі результати необхідно оцінювати з точки зору матеріально-духовної потреби людини, з розумінням останнього порівнювати досягнення всякої особистості (або певної людської спільноти) на тлі загально земних цивілізаційних тенденцій розвитку; з точки зору збереження оточуючого середовища, ресурсів життєзабезпечення, значимості творів духовної і матеріальної культури. Щодо інновацій (новацій, нововведень) у широкому розумінні, можна сказати: – результати у сфері інноваційної діяльності є лише тоді, коли ідеї селективно відібрані (пройшли певну експертну оцінку) і знайшли своє втілення у вигляді логіко-формальної описовості, або ж існує певна проміжна стадія, що за відповідної ситуації зветься **пошуком**.

У широкому розумінні, будь-який результат у сфері інтелектуальної діяльності заслуговує позитивної оцінки, якщо він відображає (або задовольняє) потреби людей (або їх певних соціумів) як у матеріальному, так і у духовному аспектах, в наслідок чого з’являється сукупність нових потреб. Саме між рівнем потреб і ступенем їх задоволення (реалізації, самодостатнього втілення) знаходиться оціночний критерій.

Якщо зникнуть потреби (у всіх сферах людського буття), то зникне і необхідність їх постійно задовольняти. А через те, що “життєвий процес” – всеохватна категорія, – яка своєю суттю передбачає неперервну динаміку усіх складових частин, то не може існувати (а тим більше розвиватись) один чинник, або певна їх сукупність за рахунок інших, оскільки постійно діючі закони діалектики передбачають невинно послідовний рух, непорушно дотримуючись відомої “спіралевидної схеми”. Щодо біологічних соціогеном, то неодмінно фіксуємо наявність принципу “першопричинності”, котрий передбачає наявність первинної форми життєвої матерії, її послідовну видозміну до більш складного формоутворення.

Планування – це неодмінний чинник економічного контролю над постійною господарською діяльністю, завдяки якому стає можливим вплив на усі ланки виробництва. Цим займаються кілька різновидностей планової діяльності, зокрема: неперервно-постійна (поточна); оперативна (до місяця, або кварталу); тактична (від 0,5 – до 1 року); стратегічна – від 1,5 до 15 років.

Завдяки плановим діям можна запроваджувати нормативи і, тим самим, досягати найбільше ефективних економічних результатів у всіх сферах господарської діяльності, а також вносити необхідні корективи.

Прогнозування – це досить вагомий показник економічного розвитку, який базується (ґрунтується) на звужених і багаточинникових моделях, а останні мають на меті (за певних вихідних даних) передбачати майбутню ситуацію. Саме завдяки застосування таких моделей можна суттєво впливати на стан соціально-економічного функціонування мікро- і макроекономіки, а також ступінь розвитку держави у цілому.

Отже, у всіх вищеназваних аспектах діяльності економічного механізму є місце для застосування інновацій, а також інноваційного потенціалу, як різновидності інтелектуальної власності, з максимальною економічною ефективністю і досить суттєвим ступенем господарської доцільності, що є вагомим чинником утвердження державності України, економізації її зовнішніх зносин та дипломатії.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див.: Закон України “Про охорону прав на винаходи та корисні моделі” // ВВРУ. – 1994. – № 7 (зміни 2000 р.); Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” // ВВРУ. – 1994. – № 7 (зміни 16 червня 1999 р.); Закон України “Про авторське право і суміжні права” // ВВРУ. – 1994. – № 13. – С. 64.
- ² Холай Г. Экономические науки. М.: Экономика, 1979. – С. 90.

Надійшла до редакції 30.01.2002